

รูปแบบการพัฒนา บ้าน วัด โรงเรียน เพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุข:

กรณีศึกษาในเขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร*

A Model for the Development of Village, Monastery and School
for Promoting Peaceful Community: A Case Study of Village,
Monastery and School in Bang Kho Laem District, Bangkok

¹พระสมุห์วิญญู ภูริปญโญ และ พระราชปริยัติกวี

¹Phrasamuwinyu Pooripanyo and Phra Rajpariyattikavi

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: uri.vinyu@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาอุปสรรคของ บ้าน วัด โรงเรียน ในเขตบางคอแหลม (2) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนา บ้าน วัด โรงเรียน เพื่อเสริมสร้างสันติสุข ในเขตบางคอแหลม (3) เพื่อพัฒนารูปแบบและนำเสนอรูปแบบการพัฒนา บ้าน วัด โรงเรียน เพื่อเสริมสร้างสันติสุข ในเขตบางคอแหลม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษเอกสารและการวิจัยเชิงทดลอง ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 4 กลุ่ม จำนวน 28 รูป/คน การสนทนากลุ่มโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 ท่าน และการทดลองใช้กับ บ้าน 3 ชุมชน วัด 3 วัด โรงเรียน 3 โรงเรียน จำนวน 28 รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันและปัญหาอุปสรรคของวัด บ้าน โรงเรียน เพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุข มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย จึงทำให้พบปัญหาหลายด้าน เช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อมและอุปสรรคคือขาดการมีส่วนร่วมระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน 2) รูปแบบการพัฒนาบ้าน วัด โรงเรียน เพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุข ได้แก่ หลักเมตตา หลักสุจริต หลักการวธธรรมและสัจจะ หลักธรรมที่นำมาสนับสนุนได้แก่ ภาวนา 4 สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 สาราณียธรรม 6 อปริหานิยธรรม 7 และสัพปาเย 4 ร่วมกับศาสตร์สมัยใหม่ได้แก่ 5 ส และเศรษฐกิจพอเพียง 3) การพัฒนารูปแบบและนำเสนอรูปแบบไปพัฒนา บ้าน วัด โรงเรียน ดำเนินการโดยใช้กิจกรรมสัมพันธ์ ขับเคลื่อนด้วยโครงการต่าง ๆ สู่บ้าน วัด โรงเรียน วางหลักภาวนา 4 เป็นกรอบในการพัฒนาให้ครบทั้งสี่ด้าน เพื่อยกระดับให้เป็นผู้มีจิตอาสา มุ่งสู่เป้าหมายคือการเสริมสร้างชุมชนสันติสุข

คำสำคัญ: พัฒนา; บ้าน วัด โรงเรียน; ชุมชนสันติสุข

* Received March 30, 2020; Revised June 2, 2020; Accepted June 12, 2020

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the current state and problems of villages, monasteries, and schools in Bang Kho Laem 2) to study a model for developing villages, monasteries, and schools to promote for peaceful communities in Bang Kho Laem and 3) to develop and present a model for the development of villages, monasteries, and schools for promoting peaceful communities in Bang Kho Laem. This is a qualitative research by studying from document and experimental research by using in-depth interviews with 4 groups of key informants in a total number of 28 persons and focus group discussion with 7 experts. The experiment was carried out in 3 villages, 3 monasteries, and 3 schools, in a total number of 28 persons.

The results of research were found that 1) the current states and problems of villages and monasteries to promote peaceful communities had changed according to the era, therefore, problems were found in various aspects e.g. economics, society, politics, and environment. While the obstacles were the lack of participation among villages, monasteries, and schools 2) a model for the development of villages, monasteries, and schools to promote peaceful communities consisted of Loving-kindness (*Mettā*), Right Conduct (*Sucarita*), Reverence for the Dhamma (*Dhamma-gāravatā*), and Truthfulness (*Sacca*). The supporting Buddhist doctrines included the Four Kinds of Development (*Bhāvanā*), the Four Bases of Social Solidarity (*Saṅgahavatthu*), the Four Sublime States of Mind (*Brahmavihāra*), the Six Stages of Conciliation (*Sāraṇīyadhamma*), the Seven Conditions of Welfare (*Aparihāniyadhamma*) and the Seven Favorable Conditions (*Sappāya*) to integrate with the modern science, which was the 5C and sufficiency economy and 3) the development of a model and the use of a model to develop villages, monasteries, and schools by using relationship-building activities driven by various projects for villages, monasteries, and schools. There were the Four Kinds of Development (*Bhāvanā*) as the framework for the development in all four aspects in order to become a volunteer and focus on promoting peaceful communities.

Keywords: Development; Villages, Monasteries, Schools; Peaceful Communities

บทนำ

บ้าน วัด โรงเรียน มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การอยู่ร่วมกันของหมู่คนในสังคม จึงมีโรงเรียนไว้สำหรับพัฒนาปัญญา มีบ้านและวัดร่วมกันพัฒนาจิตใจ เพื่อเติมใส่ความสุขยามให้กับชีวิตของคนคนหนึ่ง กล่าวคือ “วิชาจรณสัมปันโน” วิชาวิชานั้น เป็นหน้าที่ของโรงเรียน ส่วน จรณะเป็นหน้าที่ของวัดและบ้าน ทั้ง 3 สถาบันนี้ เปรียบเสมือนเสาสามต้น หรือเสาสามก้อนที่จะคอยพยุงหรือยกไว้ซึ่งคนในสังคมนั้นไม่ให้ตกต่ำ (Phra Tepawarameti, 2019) ในปัจจุบัน บ้านหรือชุมชน มีการถ่ายเทคนมาจากที่อื่นเกือบจะไม่มีสายธารของตระกูลดั้งเดิมเป็นตัวหลัก จนทำให้เกิดความอ่อนแอในการอยู่ร่วมกันในสังคมชุมชนนั้นๆ ยิ่งต่อมาสังคมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ได้แปลค่าของคนตีมีศีลธรรม ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความเคารพนับถือ กลับเอาคนที่ไม่มีเงินทอง คนที่มีอำนาจ มียศฐาบรรดาศักดิ์ เป็นที่ตั้ง กล่าวคือเอาอำนาจและการเงินเป็นที่ตั้ง ความเปลี่ยนแปลงสังคมเลยตกอยู่ในฐานะที่เป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดความเสื่อม สับสนวนวายในส่วนของวัดพระสงฆ์ก็เช่นเดียวกัน ไม่ได้สืบสานมาจากสายตระกูลเก่าแก่ของคนในชุมชนนั้น ๆ มีการถ่ายเทมาจากที่อื่น จรมาด้วยอาการว่า เมื่อศาสนาเป็นที่ให้เรามีส่วนในการช่วยขยาย พระก็มีการถ่ายเทมากขึ้น การเข้ามาอยู่ก็ไม่ได้พอกนิสัยตัวเองให้เป็นไปตามวิถีสมณะที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอน บางครั้งก็เอาอะไรมาแปดเปื้อนลงในวัด ในชุมชนนั้น แต่บางครั้งก็ได้พระดีที่มีคุณภาพ มีศีลาจารวัตรที่ดีงาม ก็ช่วยเติมความดีขึ้นในวัดนั้นๆ ชุมชนนั้น ๆ ได้บ้าง (Phra Panyanantamuni, 2019)

ในส่วนของโรงเรียน เมื่อก่อนเกิดความอบอุ่นมาก เพราะว่าพระสงฆ์เป็นผู้นำสร้าง ครูบาอาจารย์ก็เป็นลูกศิษย์วัด จึงทำให้รู้สึกว่าการวัดตรงนั้นเป็นที่อบอุ่นของโรงเรียน เขาเลยสร้างโรงเรียนในวัด ตอนที่ยังมีข้าวก็เรียกเด็กมากิน เรียกครูมากิน ก็เรียกว่าข้าวกันบาตร แต่ในปัจจุบันนี้ โรงเรียนเริ่มกลายเป็นสังคม และประชาคม ไม่ใช่โรงเรียนวัดเหมือนแต่ก่อน มีการขยายตัวเป็นสังคมและประชาคม แยกโรงเรียนออกจากวัดจึงเป็นจุดอ่อนที่เกิดขึ้นในสังคม ไม่มีฐานการเรียนรู้รองรับไว้เพียงพอจึงเกิดผลขึ้น 2 ลักษณะคือ 1) เริ่มทิ้งศีลธรรมทั้งความดี 2) แสวงหาการเงินทองและอำนาจมาเป็นเครื่องอุ้มชูใจ จึงเกิดเป็นจุดอ่อนในสังคม แล้วเราจะทำอย่างไรให้สิ่งที่ดีมีอยู่แล้ว ให้กลับมาดีเหมือนเดิมได้ (Phra Panyanantamuni, 2019) ในขณะที่พงษ์พิสุทธิ์ จินตโสภณ (Jintasophon, 2019) กล่าวว่า การพัฒนาจะทำได้นานน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับบ้าน วัด โรงเรียนที่จะสามารถดำเนินการและต่อยอด สิ่งสำคัญที่สุดคือความร่วมมือร่วมใจของผู้ปกครองคือ ฝ่ายรัฐคือสำนักงานเขต เพราะสามารถขอความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้ สามารถดำเนินกิจกรรมไปได้ด้วยดี เพราะฉะนั้นจะสำเร็จหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับผู้นำของฆราวาสในพื้นที่ด้วย ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครองระดับสูงในระดับชุมชน และผู้ปกครองคณะสงฆ์ในแต่ละพื้นที่ด้วยว่าจะให้ความสำคัญและสามารถพูดคุยกับคณะสงฆ์และชุมชนให้มีความเชื่อมโยงเกิดภาคีเครือข่ายช่วยเหลือกันได้อย่างไร

แนวทางการพัฒนาของบ้าน วัด โรงเรียน ควรที่จะมุ่งเน้นคัดกรองเอาแต่สิ่งที่ดีเกิดประโยชน์ อย่างที่เราได้รับความเมตตาจากพระพุทธเจ้าว่า “จงยังประโยชน์ตนและประโยชน์ท่านให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด” ในส่วนของวัดก็ควรปรับให้มีรูปแบบที่ว่า ให้วัดเป็นที่พึ่งของคนให้ได้ ให้วัดเป็นที่ขัดเกลาจิตใจให้คนเจริญด้วยคุณธรรม หรือ ให้คนเข้าถึงธรรม ธรรมเข้าถึงคนให้ได้ นี่เป็นเส้นทางสำหรับที่จะทำให้อำนาจ บ้าน วัด โรงเรียน พัฒนาไปสู่ความสำเร็จได้ง่ายขึ้น พระพุทธเจ้าสอนเราให้เป็นผู้ให้ การให้จึงถือว่าเป็นวิถิปุทธประการ

ที่ 1 ประการที่ 2 การที่เราช่วยกันรักษาสິงที่เป็นบรรทัดฐานหรือพื้นฐานของมนุษย์ เช่นรู้จักรักษาชีวิต รักษาสมบัติ รักษาครอบครัว รักษาเกียรติยศชื่อเสียง รักษาสุขภาพอนามัย ก็จะทำให้เกิดสันติสุขได้จริง ประการที่ 3 หวังที่จะเห็นคนได้พัฒนาตนเองมากขึ้น รู้จักตัวเองมากขึ้นจนสามารถ “อ่านตัวเองออกบอกตัวเองได้ ใช้ตัวเองเป็น โดดเด่นเมื่อตนเองเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นได้” ส่วนกิจกรรมต่างๆ ในวัดก็ควรอยู่บนฐานของวิถีพุทธเป็นแกนสำคัญ ให้คนได้รับสายบุญมากกว่าสายบาป คือทุกอย่างที่ต้องอยู่ในกรอบ 5 ประการ คือ 1) ต้องเป็นระเบียบ 2) เรียบง่าย 3) ประโยชน์ 4) ประหยัด 5) ถูกต้องตามพระธรรมวินัย นี่คือเกณฑ์สำหรับที่ทำให้ทุกคนได้พึ่งศาสนาและเกิดสันติสุข การเดินตามหลักของพระพุทธศาสนาไม่ได้หวังว่า “ให้มีพอ แต่ให้พอมิ” วัตถุประสงค์ของดีมีเงินทองเป็นต้น ให้ผลสูงสุดแก่มนุษย์คือความสะอาด ธรรมะ คือความดีมีเมตตาเป็นต้น ให้ผลสูงสุดแก่มนุษย์คือความสุข ถ้าหากเราต้องการชีวิตที่สมบูรณ์ จะต้องหาความสะอาดให้พอดี แล้วก็มีธรรมะให้เพียงพอ คนนั้นก็พบสันติสุขสันติภาพอย่างแน่นอน (Phra Panyanantamuni, 2019)

เขตบางคอแหลม เป็นเขตที่อยู่ในโซนกรุงเทพฯใต้ มีชุมชนกระจายอยู่ทั่วไปจำนวน 29 ชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นดินแดนแห่งพุทธวัฒนธรรม กล่าวคือมีประชากรที่นับถือศาสนาพุทธ คริสต์และอิสลาม อาศัยอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างสามานสามัคคี ไม่มีปัญหาทางวัฒนธรรม (Kayapan, 2019) ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาอุปสรรคของ บ้าน วัด โรงเรียน ในเขตบางคอแหลม เพื่อสร้างรูปแบบนำไปพัฒนาชุมชนให้เกิดสันติสุขเป็นรูปธรรม และสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผลอย่างจริงจังและเหมาะสม ในการวิจัยครั้งนี้ ได้คัดเลือกชุมชนตัวอย่าง 3 ชุมชน วัดตัวอย่าง 3 วัด และโรงเรียนตัวอย่าง 3 โรงเรียน ที่อยู่ในเขตบางคอแหลม ซึ่งมีสภาพปัญหาอุปสรรคที่คล้ายคลึงกันคือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อม ภาพรวมของ บ้าน วัด โรงเรียน ในเขตบางคอแหลม ได้รับการพัฒนามาโดยลำดับโดยความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชน จึงควรมีการต่อยอดร่วมกันพัฒนาองค์กรของตนให้มีศักยภาพมากขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาอุปสรรคของ บ้าน วัด โรงเรียน ในเขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร
- 2) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนา บ้าน วัด โรงเรียน เพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุข ในเขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร
- 3) เพื่อพัฒนารูปแบบและนำเสนอรูปแบบการพัฒนา บ้าน วัด โรงเรียน เพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุข ในเขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบภาคสนามโดยการศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้อง และโดยใช่วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group

Discussion) เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และนำเสนอกระบวนการพัฒนา บ้าน วัด โรงเรียน มีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ใช้หลักการวิเคราะห์ SWOT Analysis มาช่วยในการประเมินสถานการณ์ บ้าน วัด โรงเรียน ในเขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร เพื่อทราบสภาพปัญหา จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคที่มีอยู่จริง ทั้งการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมเป็นหลัก ทำการศึกษา แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนา และการวิเคราะห์สภาพปัญหาของ บ้าน วัด โรงเรียน ที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างสันติสุขในชุมชนเขตบางคอแหลม

ขั้นตอนที่ 2 คัดสรรบ้าน วัด โรงเรียน ในเขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร หรือปราชญ์ผู้เปี่ยมด้วยองค์ความรู้ทั้งในและนอกพื้นที่ ด้วยการสร้างเครื่องมือ จากนั้นเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบเครื่องมือเพื่อความถูกต้อง เหมาะสม แล้วลงสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้นำศาสนา จำนวน 5 รูป ผู้นำชุมชน 5 คน ผู้บริหารโรงเรียนและหน่วยงานของรัฐจำนวน 6 คน ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 12 รูป/คน รวมจำนวน 28 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 3 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ /ผู้เชี่ยวชาญ และศึกษาความรู้จากตำรา เอกสาร วิทยานิพนธ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และหลักการพัฒนา นำมาบูรณาการ จัดทำ “รูปแบบการพัฒนาบ้าน วัด โรงเรียน เพื่อเสริมสร้างสันติสุข ในเขตบางคอแหลม”

ขั้นตอนที่ 4 เชิญผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ และนักวิชาการ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ จำนวน 7 คน มาสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อรับรองโมเดล แล้วนำคำแนะนำ ไปปรับแก้รูปแบบหรือโมเดลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้มีความถูกต้อง เหมาะสมยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 5 นำรูปแบบไปทดลองใช้ (Practical Trial) กับบ้านจำนวน 3 ชุมชน วัดจำนวน 3 วัด และโรงเรียนจำนวน 3 โรงเรียน ประเมินผลทุกสัปดาห์ เป็นเวลา 4 สัปดาห์

ขั้นตอนที่ 6 นำข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้ (Practical Trial) มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปผล แล้วนำเสนอ “รูปแบบการพัฒนาบ้าน วัด โรงเรียน เพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุข” ไปใช้กับบ้าน วัด โรงเรียน ในเขตบางคอแหลม ต่อไป

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนา บ้าน วัด โรงเรียน เพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุข ในเขตบางคอแหลม สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

(1) **วัตถุประสงค์ที่ 1** สภาพปัจจุบันและปัญหาอุปสรรคของบ้าน วัด โรงเรียน ในเขตบางคอแหลม พบว่า การพัฒนาที่ผ่านมายังขาดการมีส่วนร่วมหรือการให้ความร่วมมือในการพัฒนา จึงยังประสบกับปัญหาหลายด้าน เช่น

ด้านเศรษฐกิจ พบว่า มีประชากรในชุมชนว่างงาน มีรายได้น้อยกว่ารายจ่าย ค่าขายไม่ดี นำไปสู่การหยิบยืมเงินนอกระบบ เกิดปัญหาหนี้สินตามมา (Tonphothong, 2019)

ด้านสังคม พบว่า บางชุมชนยังมีแหล่งเสื่อมโทรม มีการค้าการเสพยาเสพติด มีแหล่งมั่วสุมใน

ตรอก ซอยต่างๆ ทำให้ไม่มีความปลอดภัยในทรัพย์สิน (Choodokmai, 2019)

ด้านการเมือง พบว่า บางชุมชนมีความขัดแย้งทางความคิดความเชื่อ แบ่งพรรคแบ่งสี ไม่สามารถทำงานร่วมกันได้ เป็นสาเหตุทำให้ขาดความสามัคคี (Boontanai, 2019)

ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ชุมชนส่วนใหญ่จะมีคลองและลำรางไหลผ่าน เพราะพื้นที่ดั้งเดิมเป็นสวน พื้นที่ราบลุ่มใกล้แม่น้ำเจ้าพระยา ปัจจุบันเกิดการตื้นเขิน การระบายน้ำไม่ดีจึงทำให้เกิดน้ำท่วมขัง เน่าเสีย นอกจากนี้ยังมีมลพิษทางเสียงจากรถมอเตอร์ไซด์ของวัยรุ่นที่วิ่งเข้าออกและจากกลุ่มวัยรุ่นตีหม้อส่งเสียงรบกวนในยามค่ำคืน (Thangsri, 2019) อุปสรรคที่สำคัญคือการขาดการมีส่วนร่วมหรือการให้ความร่วมมือของคนในชุมชน และระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน

วัตถุประสงค์ที่ 2 รูปแบบการพัฒนาบ้าน วัด โรงเรียน เพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุข ในเขตบางคอแหลม พบว่า ควรนำเอาวิทยาการสมัยใหม่ประยุกต์ใช้ในการพัฒนา ได้แก่

หลักการ 5 ส. ซึ่งเป็นแนวความคิดในการจัดระเบียบเรียบร้อยใน บ้าน วัด โรงเรียน ให้มีระเบียบวินัย นำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าไปสู่สันติสุข ซึ่งเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพ เป็นกิจกรรมที่ทำแล้วเห็นผลเร็วและชัดเจน คือ สะสาง, สะดวก, สะอาด สุขลักษณะและสร้างนิสัย Office of Academic Resources and Technology information, (2014)

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติแก่ประชาชน โดยยึดหลัก “ทางสายกลาง” ท่ามกลางมรสุมเศรษฐกิจที่ต้องเผชิญอยู่ในปัจจุบัน หลักพุทธธรรม ที่นำมาเป็นเสาหลักในการพัฒนา คือ สติธรรม ซึ่งเป็นฐานของธรรมทั้งปวง ได้แก่ หลักเมตตา คือความรัก ความปรารถนาดี อยากรู้ให้ผู้อื่นมีความสุข หลักสุจริต ความซื่อสัตย์สุจริต สะอาดในพฤติกรรมทาง กาย วาจาและใจ หลักการวธธรรม ความเคารพอ่อนน้อม การวางตัว การรู้จักกาลเทศะ การอยู่ร่วมกันในสังคม หลักสัจจะ ความจริงใจมีวินัยในตน โดยมีหลักธรรมที่นำมาเป็นกรอบพัฒนา บ้าน วัด โรงเรียนให้มีความพร้อมความดีทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ **ภาวนา 4** 1) ด้านกาย 2) ด้านพฤติกรรม 3) ด้านจิต 4) ด้านปัญญา

สังคหวัตถุธรรม คือหลักธรรมสำหรับยึดเหนี่ยวหัวใจกันไว้ ให้มีความระลึกถึงกัน เพื่อเป็นการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ได้แก่ 1) ทาน 2) ปิยวาจา 3) อตถจริยา 4) สมานัตตตา

พรหมวิหารธรรม ธรรมของพรหมหรือของท่านผู้เป็นใหญ่ เป็นหลักธรรมสำหรับทุกคน มีไว้ประจำใจจะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ ได้แก่ เมตตา, กรุณา, มุทิตา, อุเบกขา

สาราณียธรรม ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ถือว่าเป็นธรรมที่เป็นพลังในการสร้างความรักความสามัคคี มีอยู่ 6 ข้อ คือ 1. กายกรรม 2. วาจกรรม 3. มโนกรรม 4. สาธารณโภคี 5. สีลสามัญญตา 6. ทิฏฐิสามัญญตา

อปปริหานิยธรรม 7 ธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว มีข้อปฏิบัติสำหรับฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ต่างกัน มี ๗ อย่าง คือ :

1. หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์
2. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิก พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ

3. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม
4. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น
5. บรรดาภุมมัตริภุมมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรือฉุดคร่าขึ้นใจ
6. เคารพสักการะบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่างๆ)
7. จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย ตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมีได้มา ฟังมาสู่แคว้นแคว้น ที่มาแล้วฟังอยู่ในแคว้นแคว้นโดยผาสุก (Thai Tripitaka; 23/20/18)

สัปปายะ 4 สิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ที่มาเกื้อกูลให้การประพฤติปฏิบัติธรรม เป็นไปด้วยความสบายกาย สบายใจ คือ

1. อาวาสสัปปายะ = ที่อยู่เหมาะสม, มีครูบาอาจารย์, อาหารหาง่าย, บรรยากาศดี เป็นต้น
2. บุคคลสัปปายะ = มีบุคคลแวดล้อมที่เหมาะสม
3. อาหารสัปปายะ = บริโภคอาหารที่พอเหมาะ
4. ธรรมสัปปายะ = มีข้อปฏิบัติที่เหมาะสมแก่จริต

(3) วัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า รูปแบบการพัฒนาต้องดำเนินการโดยใช้กิจกรรมสัมพันธ์ ขับเคลื่อนด้วยโครงการต่าง ๆ เข้าสู่วัด โรงเรียน เป็นลักษณะของการส่งเสริมตามบทบาทภาระหน้าที่ของแต่ละสถาบัน วางหลักภาวะ 4 เป็นกรอบในการพัฒนาให้เกิดผลดีครบทั้ง 4 ด้าน คือ

1. **กายภาวนา** (การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกาย ให้อารมณ์ดีติดต่อกันเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้อุศลธรรมเสื่อมสูญ, การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

2. **ศีลภาวนา** (การเจริญศีล, พัฒนาความประพฤติ, การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี

3. **จิตภาวนา** (การเจริญจิต, พัฒนาจิต, การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส

4. **ปัญญาภาวนา** (การพัฒนาปัญญา, การฝึกอบรมปัญญา ให้อารมณ์ดีติดต่อกันเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา (Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto, 2003)

กระตุ้นให้เกิดความใฝ่รู้ใฝ่ศึกษา สร้างองค์ความรู้เพิ่ม เพื่อยกระดับให้เป็นผู้มีจิตอาสา มุ่งสู่เป้าหมายหลักที่สำคัญคือ การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขในเขตบางคอแหลมกรุงเทพมหานคร สืบต่อไป

องค์ความรู้จากการวิจัย

รูปแบบการพัฒนา บ้าน วัด โรงเรียน เพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุข

จากโมเดล หรือรูปแบบซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ส่วนคือ 1) ส่วนฐานหรือเสาเข็มของบ้าน 2) ส่วนคานกลางของบ้าน 3) ส่วนพื้นของบ้าน 4) ส่วนหลังคาของบ้าน สามารถที่จะอธิบายโดยลำดับดังต่อไปนี้

“สติ” คือรากฐานของ บ้าน วัด โรงเรียน ฉะนั้น สติ จึงอุปมาเหมือนกับ “เสาเข็ม” ที่เป็นตัวยึดโยงมิให้บ้านทรุดหรือพังลง สามารถต้านแรงลม แดด ฝน หมายถึงกิเลส ตัณหา สิ่งยั่วยุต่างๆ ที่เข้ามาช่วยยุดจิตใจให้ไหลหลง จนทำให้เกิดความโลภ ความโกรธ ความหลงตามมา เสาทั้ง 4 ที่ผุดขึ้นบนฐานของสติคือความเข้มแข็ง ที่ซ่อนความอ่อนโยน คือเมตตา ความรักความปรารถนาดีอยากให้ผู้อื่นมีความสุขพ้นจากทุกข์ทั้งปวงอยู่ร่วมกันด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีความเคารพอ่อนน้อมถ่อมตน และมีความจริงใจต่อกัน ที่เป็นตัวเสริมสร้างความเจริญงอกงาม และความเข้มแข็งให้แก่บ้าน วัด โรงเรียน

- (1) เสาเมตตา อยู่ในหมวดธรรม พรหมวิหาร 4 เมตตา ก็คือ ความรัก ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น
- (2) เสาสุจริต หมายถึง การประพฤติชอบ ประพฤติในทางที่ถูกต้อง ซื่อสัตย์สุจริต
- (3) เสาเคารพ คือ การแสดงอาการนับถือ เคารพผู้ใหญ่ เคารพสถาบัน เคารพสิทธิของผู้อื่น เป็นแนวทางที่ทำให้การอยู่ร่วมกันเกิดความสุข
- (4) เสาสัจจะ หมายถึง ความซื่อ ความตรง ถ้าขยายความตามศัพท์แยกได้ 3 ลักษณะ คือ มีความจริง ความตรง และความแท้จริง

(5) หลังคา คือ สัญลักษณ์ของ บ้าน วัด และโรงเรียน ที่จะทำหน้าที่มุงบังป้องกันมิให้ ฝน ลมและแดด แผลดเผาจนเจ้าของบ้านอยู่ในบ้านไม่ได้ ฉะนั้น การทำหน้าที่ร่วมกันระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน

เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อแสดงถึงสันติภาพสันติสุข อันเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วม เชื่อมโยงประสานกันโดยมี สติธรรม เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนา

(6) สัญลักษณ์ ชุมชนสันติสุข ที่ล้อมรอบด้วยภาวนา 4 หมายถึงสันติสุขที่เกิดขึ้น จากการพัฒนา ตามกระบวนการทั้ง 4 ด้าน ส่งผลให้เกิดความสุขใน บ้าน วัด โรงเรียน ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านกาย ด้านพฤติกรรม ด้านจิต และด้านปัญญา

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนา บ้าน วัด โรงเรียน เพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุข ในเขตบางคอแหลม ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ 3 ข้อ ซึ่งค้นพบผลวิจัย มีประเด็นที่น่านำมาอภิปรายผล ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า รูปแบบการพัฒนา บ้าน วัด โรงเรียน เพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุข ในเขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร พบว่า เกิดจากปัญหาโครงสร้างและการบริหารจัดการภายในองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม และด้านความร่วมมือ ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาเป็นอย่างยิ่ง เพราะระบบต่าง ๆ ที่กล่าวมามีความเกี่ยวข้องกับ บ้าน วัด โรงเรียนโดยตรง สอดคล้องกับ Office of the National Economic and Social Development Board (2002-2006) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนา 3 สถาบัน คือ บ้านในฐานะสถาบันการปกครอง วัดในฐานะสถาบันศาสนา และโรงเรียนในฐานะสถาบันการศึกษาซึ่งสถาบันทั้ง 3 มีความสัมพันธ์กันในทางสังคม และเป็นตัวเชื่อมโยงกิจกรรมในชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเข้าไว้ด้วยกัน ทั้งนี้ ในปัจจุบันสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและรวดเร็วจึงทำให้เกิดภาวะวิกฤตและปัญหามากมาย เช่น ปัญหาวิกฤตวัฒนธรรมและวิกฤติทางสังคมทำให้ประชาชนได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้และมีความสอดคล้องกับ กรรณิการ์ พงษ์สนิท (Pongsanit, 1998) ได้กล่าวไว้ว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตจำเป็นที่จะต้องปรับเวลาการปฏิบัติงานของทีมงานให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในชุมชน ร่วมกับประยุกต์กระบวนการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการสร้างศักยภาพในการสื่อสารข้อมูล การทำงานเป็นทีมและการแก้ปัญหา ทั้งนี้เพื่อให้ได้แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสม กับบริบททางสังคมวัฒนธรรม และทรัพยากรในชุมชน ตลอดจนผสมผสานความรู้สมัยใหม่และดั้งเดิมเพื่อก่อให้เกิดการยอมรับและการปฏิบัติที่ยั่งยืนในชุมชนสืบไป

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ในอดีตการที่ผ่านมา การเชื่อมโยงระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน มีความห่าง มีช่องว่างมาก กล่าวคือไม่ค่อยได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน เพราะเป็นไปตามสถานการณ์บ้านเมืองในแต่ละยุคสมัย ปัจจุบันนี้จึงต้องอาศัยกิจกรรมที่หลากหลายสอดแทรกหลักธรรมที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาอุปสรรคใน บ้าน วัด โรงเรียน โดยอาศัยศาสตร์สมัยใหม่ร่วมกับพุทธศาสตร์ เป็นเครื่องมือพัฒนาบ้าน วัด โรงเรียนให้มีความสมบูรณ์ครบทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตภาพและด้านปัญญาภาพ โดยอยู่บนรากฐานของสติธรรม เป็นกรอบพัฒนาเพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุข ซึ่งสอดคล้องกับ Phra Panyanantamuni, (2019) ได้กล่าวไว้ว่า กรอบแนวคิดที่ท่านหลวงพ่อบัญญา

นันทิกขุ ได้ให้ไว้ในการทำงานว่า จงสร้างวัดเพื่อสร้างพระ สร้างคนสร้างเยาวชนของชาติ สร้างศาสนทายาท ให้อยู่ในโลกนี้ ด้วยความเรียบร้อยดังตามหลักพระพุทธศาสนา ไม่ให้ตกเป็นทาสของวัตถุมากเกินไป ซึ่งมีความสอดคล้องกับ Phra Dhampitaka (P.A.Payutto), (2000) อธิบายไว้ โดยสรุปว่า นอกจากการมีเศรษฐกิจเจริญได้ และธรรมชาติก็อยู่ดีคู่กันไปนั้น ต้องเริ่มมาจากการพัฒนาคน และต้องพัฒนาแบบองค์รวม ซึ่งเป็นการพัฒนาทางกาย พฤติกรรม จิตใจ และปัญญาให้ประสานเกื้อหนุนสอดคล้องกัน จึงเป็นหนทางที่ทำให้การพัฒนาถูกต้องและยั่งยืนนำไปสู่อารยธรรมที่ยั่งยืน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3) พบว่า การพัฒนารูปแบบและนำเสนอรูปแบบการพัฒนา บ้าน วัด โรงเรียน เพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุข จำเป็นต้องพัฒนาผู้นำหรือบุคลากรในองค์กรนั้น ๆ ก่อน ด้วยวิทยาการสมัยใหม่และหลักธรรมพุทธเถรวาท โดยมีเงื่อนไขสู่ความสำเร็จ คือมีสติ มีจิตอาสา เมตตาซื่อสัตย์ เคารพและจริงใจ ตามกรอบภavana 4 ด้วยการจัดกิจกรรมอาสาพัฒนาบ้าน วัด โรงเรียน เช่น Big cleaning day ประกวดสวดมนต์ในโรงเรียนและระหว่างโรงเรียน ในวัดสามเณรนักเทศน์ 3 ธรรมมาส ในบ้านสวดมนต์ ยกครอบครัว ประกวดสวดมนต์ระหว่างชุมชนเขตหรือนอกเขตเป็นต้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับ Kanyarat Yamsrikaew, (2015) กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบในการบริหารจัดการความร่วมมือของบ้าน วัด โรงเรียน ต้องประกอบด้วยหลัก 6 ประการ คือ 1) หลักการสร้างความร่วมมือ 2) หลักการมีส่วนร่วม 3) หลักการจัดการสัมพันธภาพ 4) หลักการเสริมสร้างประโยชน์ร่วมกัน 5) หลักการเสริมสร้างคุณธรรมในองค์กร และ 6) หลักการสร้างบรรยากาศองค์กร และมีความสอดคล้องกับ Nucha Srasom, (2017) ได้กล่าวไว้ว่าลักษณะการมีส่วนร่วมในการบริหารแบบบ้าน วัด โรงเรียน จะต้องมี 5 ลักษณะ ได้แก่ 1)การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2)การมีส่วนร่วมในการวางแผน 3) การมีส่วนร่วมในการในการปฏิบัติและดำเนินการ 4) การมีส่วนร่วมในการประสานประโยชน์ร่วมกัน และ 5) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ซึ่งเป็นแนวทางนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและเกิดสันติสุข

สรุป

รูปแบบการพัฒนาบ้าน วัด โรงเรียน เพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุข ในเขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร โดยผ่านกระบวนการบริหารจัดการของคนในท้องถิ่น โดยพยายามนำองค์กรและสถาบันหลักมาเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสถาบันการปกครอง คือ บ้าน สถาบันศาสนา คือ วัด และสถาบันการศึกษา คือ โรงเรียน เป็นตัวเชื่อมโยงกิจกรรมในชุมชน ด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเข้าไว้ด้วยกัน ถือว่าเป็นการนำทั้งสามเสาหลักของสังคมไทยมาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างแท้จริง พบว่าการดำเนินการตามกระบวนการพัฒนา ใช้รูปแบบจัดกิจกรรม, การศึกษา อบรม และพัฒนา เป็นองค์ประกอบเพื่อให้เกิดเครือข่ายการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ประชาชนสามารถรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อช่วยในการเสริมสร้างความเจริญเติบโตของชุมชน และชุมชนเครือข่ายทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1) ชุมชนหรือหน่วยงาน ที่มีความสนใจ สามารถนำผลงานวิจัยนี้ไปต่อยอดเพื่อเป็นแนวทางการสร้างความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน ในการดำเนินงานเพื่อพัฒนา ป้องกันแก้ไขปัญหา หรือส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในด้านอื่นๆ ให้เกิดสันติสุขในชุมชน-องค์กร และสังคมสืบต่อไป

2) สำหรับการนำไปใช้นั้น ชุมชน-องค์กรหรือหน่วยงานจะต้องสำรวจวิเคราะห์บริบทขององค์กรให้รอบด้านเพื่อจะได้ทราบปัญหาอุปสรรค เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาองค์กรของตนเอง และควรกำหนดนโยบายการบริหารจัดการ หรือมีการวางแผนเวลาในการบริหารจัดการและพัฒนา อย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาบ้าน วัด โรงเรียน โดยพุทธสันติวิธี เพื่อสร้างโมเดลในการพัฒนาชุมชนสืบต่อไป

2. ควรศึกษารูปแบบ วัด ประชา รัฐ สร้างสุข พัฒนาวัดตามแนวทาง 5ส กรณีศึกษาวัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรี

3. ควรศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างชุมชนสันติสุข

References

- Boontanai, A. (2019). Chief of Community Development of Bang Kho Laem District. *Interview*. September, 6.
- Choodokmai, S. (2019). President of Mitr Samphan Community. *Interview*. September, 10.
- Jintasopon, P. (2019). President of the Buddhist Club of Thailand. *Interview*. December, 15.
- Kayapan, A. (2019). Director of Bang Kho Laem District. *Interview*. September, 6.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Academic Resource and Information Technology Center of Chiang Mai Rajabhat University. (2005). *The 5S Activity Guide*. Retrieved September, 2005, from <http://www.jorpor.com/SA/5S.htm>.
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2002). *The 9th National Economic and Social Development Plan of Year 2002-2006*, 121.
- Phra Brahmaganabhorn (P.A.Payutto). (2003). *Fairness and Life Development*. Bangkok: Dharmasapa.

- Phra Dhampitaka (P.A.Payutto). (2000). *It's Time to Overhaul People Development*. (5th Ed.). Bangkok: Buddha Dhamma Foundation.
- Phra Panyanantamuni. (Sanga Suparo). (2019). Abbot of Chonlaprathan Rang Srit Temple. *Interview*. September, 8.
- Phra Theppavamedhī, (2019). Vice-Rector for Administration of MCU, *Interview*, September, 8.
- Phongsanit, K. (1998). *The Participation of Community in the Development of the Quality of Life*. Thesis Master of Arts. Graduate School: Chiang Mai University.
- Srasom, N. (2017). *The Participation Ban Wat Rongrean Management of Buddhist Monastic School Under the Bangkok Metropolitan Administration*. Dissertation Doctor of Philosophy (Educational Administration). Silpakorn University.
- Taengsri, S. (2019). President of Wat Phai Ngoen Community. *Interview*, December, 21.
- Tonphothong, P. (2019). Chief of Environment of Bang Kho Laem District, *Interview*, September, 6.
- Yaemsrikaew, K. (2015). *Cooperation Management for Ban Wat Roangrean*. Dissertation Doctor of Philosophy (Educational Administration Program). Silpakorn University.